

8. Рорти Р. Витгенштейн, Хайдеггер и реификация языка / Р. Рорти // Хайдеггер М.: [сост. Д.Ю. Дорофеев] – СПб.:РХГИ, 2004. – С. 323-344.
9. Руднев В.П. Божественный Людвиг (Витгенштейн: Формы жизни) / В.П. Руднев. – М.: ЛИБРИКОМ, 2011. – 232 с.
10. Сепир Э. Статус лингвистики как науки / Э. Сепир // Языки как образ мира. – М.: АСТ; СПб.: Terra Fantastica, 2003. – С.127-138.
11. Соссюр Ф. де. Курс общей лингвистики / Ф. де. Соссюр; [пер. с фр. А. Сухотина] – М.: Логос, 1998. – 296 с.

SUMMARY

The article deals with the interpretation of language by Ludwig Wittgenstein in his works "Tractatus Logico-Philosophicus" and "Philosophical Investigations". Comparative analysis leads to detecting the significant differences in understanding of the essence and possibilities of language.

Н. В. СПИЦЯ

УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФІЇ Ж. БОДРІЯРА: ПРОБЛЕМА БАЖАННЯ ТА СПОЖИВАННЯ

За період незалежності українськими філософами, політиками, соціологами і просто небайдужими написано незліченну кількість творів щодо проблем розвитку сучасного українського суспільства. Питання інтеграції в світове товариство, особливості уніфікації та глобалізації, проблеми прогресивного розвитку є постійними об'єктами досліджень. Бажання ідентифікувати себе в якості «західної людини» іноді є більш сильним і жагучим, ніж бажання бути «українцем». Два десятка років Незалежності українці інтегруються, або ж роблять все можливе для того, щоб інтегруватись у західноєвропейський соціум.

Цьому є об'єктивні причини: ми ототожнюємо «західний світ» із тією системою цінностей, в якій хотіли б жити самі; звеличуємо західну демократію з її гуманістичними ідеалами. Але в цій ідеальній мрії багатьох українців майже не існує об'єктивного розуміння цінностей західноєвропейського світу. Людям важко зрозуміти, що інститут державності, яким ми захоплюємося, формувався століттями, формувався в горнилі буржуазно-демократичних революцій на основі протестантської етики та класичної філософії. Важко усвідомлювати і те, що найгірші риси західної людини ми вже маємо, ми отримали те, що спотворює сучасну людину у цивілізованому суспільстві без проходження стадії «цивілізованості».

Пропонована стаття присвячена вивченню особливостей розвитку сучасного українського суспільства періоду глобалізації. За методологічну основу взято твори Ж. Бодріяра, на основі яких здійснюється соціологічний та антропологічний дискурс деяких аспектів вітчизняного суспільства.

Жан Бодріяр – продукт свого часу, який, проте, вийшов за його рамки. Праці філософа можна охарактеризувати подвійно – він предтеча нового бачення сучасного типу людини і водночас типовий представник сучасної філософії. Типовий, тому що за його ідеями пішли ті, хто побачив трагедію й проблеми людини кінця 20-го – початку 21-го століття. У молодості Бодріяр був жагучим шанувальником ідей Ніцше, активно використовував у своїх ідеях вчення психоаналізу, оригінально адаптувавши його під сучасний світ, базував свої ідеї на роботах К. Маркса та протягом всього життя завжди займав маргінальну позицію стосовно популярних у філософії течій. Можливо через це його часто піддають критиці, звинувачують в ненауковості та спекулятивності певних ідей. Але не помітити видані ним роботи неможливо – вони спонукають до діалогу, примушують до глибоких роздумів.

У книзі, присвяченій творчості Бодріяра, О. Дьяков наводить геніальні думки д-ра Фаустроля, що яскраво описують особливість філософії постмодерніста: «На яких підставах всі стверджують, начебто годинники – круглої форми? Безглуздість подібних заяв стає очевидною, якщо глянути на годинники збоку (і ми побачимо вузький прямокутник) або під кутом у три чверті (еліпс) – тоді якого біса вважати за істинну форму лише той момент, коли ми намагаємося довідатися, котра година?». [1, с. 58]. Люди, говорить Фаустроль, занадто примітивні для того, щоб осягати складні фігури, а тому домовляються про спрощення. Така помилка притаманна більшості і саме з нею закликав боротися Ф. Бекон, коли йдеться про ідоли роду. Власне, вся оригінальність філософії Бодріяра полягає в тому, що він розглядає загальновідомі феномени під своїм власним кутом зору.

Творам Ж. Бодріяра присвячено багато уваги. Незважаючи на те, що він зовсім недавно пішов з життя (березень 2007р.), існує багато робіт, які є глибокими дослідженнями його творів. Деякі

з них, за авторством європейських та американських дослідників, ще не перекладено на українську або російську мови. Для даної роботи актуальними стали книги Грицанова А.А., Кацука Н.Л., Дьякова О.В., Дугіна А. Безперечними джерелами дослідження є перекладені з французької праці Ж. Бодріяра: «Прозорість зла», «Суспільство епохи споживання. Його міфи та структури», «Симулякри і симуляція», «В тіні мовчазної більшості, або Кінець соціального» [2-4].

Під час читання вищезазначених робіт Ж. Бодріяра приходиться впевненість у тому, що українське суспільство, яке так прагне глобалізації та євроінтеграції, вже давно стало глобалізованим. Але феномен глобалізованого українця та вітчизняного суспільства в цілому постає в дещо іншому, не такому вже й приємному світлі прогресивного розвитку. Постає питання: що саме відбулось? Які процеси і явища були детерміновані глобалізацією? Саме праці Ж. Бодріяра можуть допомогти відповісти на ці питання.

По-перше, це те, що ми констатуємо безумовні прояви «суспільства споживання» в Україні. Справді, споживацька психологія на тлі попереднього радянського дефіциту опанувала наш соціум ще до того моменту, як це було помічено. «"Глобалізація" стосується не того, що всі ми або хоча б найбільш винахідливі й заповзятливі з нас хочемо або сподіваємося зробити. Вона означає те, що з усіма нами відбувається» – відмічає в своїй роботі З. Бауман [6, с. 88]. Він вказує на те, що світові фінансові ринки одержали можливість «нав'язувати всій планеті свої закони й приписи. «Глобалізація» — це всього лиш тоталітарне впровадження їхньої логіки в усі сфери життя». У держав немає ані достатніх ресурсів, ані свободи маневрування, щоб витримати цей тиск, адже для краху підприємства або самої держави достатньо декількох хвилин. Бодріяр пояснює, чому саме глобалізація стала реальністю та розкриває основний закон, на базі якого і відбуваються ці процеси. Цей закон – Бажання.

На думку О. Дякова, на погляди Ж. Бодріяра великий вплив справила філософія неогегельянця Олександра Кожева. У книзі «Ідея смерті у філософії Гегеля» стверджує: «Згідно з Гегелем, людина є ніщо інше, як Бажання визнання ("der Mensch ist Anerkennen", vol. XX, p. 206, 1.26), та Історія є постійний процес задоволення цього Бажання, яке повністю задовольняється через побудову всезагальної та гомогенної Держави.... яким чином зрозуміти, що задоволення, яке надає така Держава, є остаточним для людини як такої, а не тільки для однієї з можливих її пристрастей. Як бути впевненим, що стабілізація історичного руху – не просто тимчасова зупинка? За яким правом можна стверджувати, що ця держава не породить в людині нового Бажання, окремого від бажання Визнання?...Це можна стверджувати, лише припускаючи, що Бажання визнання вичерпує всі людські можливості. Але право на таке припущення існує тільки за умови, коли існує повне і досконале, абсолютно істинне знання про людину. Але, за визначенням, стану абсолютної істини можна досягти лише в кінці Історії. Отже, ми потрапили до порочного кола» [7].

О. Кожев, посилаючись на Гегеля, підтримує думку про те, що людина – це Самосвідомість. Людина, яка споглядає, поглинена тим, що саме вона споглядає, втрачає себе в об'єкті споглядання, розчиняється в ньому. Повернутися вона спроможна тоді, коли пригадає про свої бажання, наприклад, коли виникає відчуття голоду. О. Дьяков, розглядаючи вплив О.Кожева на філософію Бодріяра, продовжує цю ідею таким чином: «...Я Бажання, – пише Кожев, – це порожнеча, наповнювана позитивним реальним змістом тільки за допомогою заперечувальної дії, що задовольняє Бажання, руйнуючи, трансформуючи, «асимілюючи» бажане «не-я». Тому в «Я», що утворилося в результаті задоволення бажання, та ж природа, що й у речей, на які це бажання поширюється. Природний предмет дає нам лише Самовідчуття. Для того, щоб виникла Самосвідомість, предмет бажання повинен бути не-природним. Бажання – це ніщо, зявання, порожнеча, наявна відсутність будь-чого. Це не те ж саме, що бажана річ. Людське «Я» виробляється таким бажанням, предметом якого виступає інше бажання. І буттям цього «Я» є діяння. Це чисте становлення, так що форма його – не простір, але час. Перебувати для нього значить не бути тим, що воно є, але бути тим, що воно не є.

«Таким чином, це Я виявляється витвором самого себе...» Предметом людського бажання повинно бути інше бажання. Це значить, що бажань повинно бути багато, тобто «людина може з'явитися на землі тільки в стаді», а людська реальність може бути тільки суспільною. Але, щоб стадо стало суспільством, необхідно, щоб предметом бажань окремих осіб були бажання інших осіб. «...Людяно бажати те, чого бажують інші, і через те, що вони цього бажують, ...людська історія – це історія бажаних Бажань» [1, с. 154].

Все це змушує Бодріяра повернутися до гегелівської проблематики самосвідомості. Людині споконвічно бракує самої себе, що й викликає до життя особливу організацію оточення, в якому бажання є головним. Задоволення бажання вбиває саме бажання, тому самосвідомість завжди

страждає від не достатку самої себе. Символічна потреба, на думку Бодріяра, впливає з постійної необхідності нездійсненності бажань. Бажання не може бути задоволеним. Воно має бути постійним. На місце одного приходять інші, – так існує сучасна людина. Гегель був упевнений в тому, що бажання виробляється, і виробляється в силу внутрішньої потреби індивіда до самоусвідомлення, що притаманне філософії Світового Духу. «Бодріяр не приймає міфу про Світовий Дух, тому стверджує, що бажання виробляється не внутрішніми потребами знайти самосвідомість, а через примус соціально-економічного коду. Таким чином, бажання ніщо більше, ніж гра коду» [1, с. 162].

Згідно з логікою Бодріяра, використання, бажання речей – є способом вироблення самої людини. Отже, виявляється, що кінець історії вже не є філософським пророцтвом. Це дійсність сучасної людини. В тому числі й сучасного українця. Українська держава, як і всі інші, є системою, що самоорганізується. Стійкість соціальна система набуває тоді, коли проходить певні ланки процесу самоорганізації. Так і тільки так вона може існувати. «Шлях від старого порядку до нового можна описувати за такою схемою: порядок – флуктуація – руйнування порядку – поліваріантність – становлення нового порядку», – відмічає М. Євсєєв [8, с. 144]. Схематично ці процеси виглядають таким чином: 1) порядок; 2) збільшення ентропії в суспільстві, поява і наростання флуктуаційних коливань; 3) вихід системи до так званої точки біфуркації; 4) вихід системи на певний шлях розв'язання своєї нестійкості – до атрактору, що був вибраний завдяки флуктуаційним коливанням в точці біфуркації системи; 5) становлення нового порядку; 6) збільшення ентропії..... і т. п., згідно з вищеописаним циклом.

Коли втрачається одна ланка ланцюга саморозвитку, система руйнується, перестає існувати. Користуючись поняттям «Бажання», можемо визначити його як силу, що народжує нестійкість системи і, задовольняючись, заспокоює систему. Бажання суспільства визначають можливі коливання в системі, відхилення від гомеостазу, та вихід до певного атрактору. Якщо бажання встигають задовольнитися до того, як система почне свій шлях до біфуркаційної межі, то, відповідно, і самоорганізації не відбувається. Тому пасивність пересічного українця, небажання й поневір'яння в тому, що інтелектуальні, духовні бажання взагалі можуть задовольнитися, призвели до їх заміщення на матеріальні забаганки. Політика подвійних стандартів, соціальні негаразди та реклама матеріальних цінностей як нібито найголовніших в житті активно сприяли тому, щоб громадяни країни зосередились на матеріальному і не переходили межу між Бажанням тіла та Бажанням духу.

Ознайомившись лише з деякими міркуваннями Бодріяра, можемо стверджувати, що, на жаль, значна частина українців сьогодення – це людина Бодріяра, та, якій нецікаво нічого, крім задоволення своїх матеріальних бажань і формування інших бажань для їх задоволення. Це також ті, хто на межі бідності думають тільки про те, щоб вижити в скрутних умовах. Немає часу, немає сили, немає віри, щоб мати духовні бажання, спрямовані на самовдосконалення, а не виживання. Більш забезпечені продукують свої матеріальні бажання і стають прикладом для тих, хто не може їх наздогнати. Більшості ляхно звернутися до шопенгаурівської думки про те, що щастя важко досягти, адже коли ми бажаємо – ми нещасні, коли ми отримали бажане, розуміємо, що бажали не того, що бажання не принесло розради. Не дивлячись на різницю більше ніж у півтора століття, просто і мудро про це міркував Шопенгауер, думки якого так само актуальні й донині. «Скільки людей у постійній турботі, невтомно, як мурахи, з ранку до вечора зайняті збільшенням багатства, яке вже існує; для них чужим є все, що виходить із вузького кола спрямованих до цієї мети засобів: їхня порожня душа несприйнятлива ні до чого іншого. Вищі насолоди – духовні – недоступні для них; марно намагаються вони замінити їх уривчастими, скороминущими чуттєвими задоволеннями, що вимагають мало часу й багато грошей» [9, с.190].

«У світі взагалі небагато можна роздобути: він весь сповнений нуждою й горем, тих же, хто їх уник, підстерігає на кожному кроці нудьга...

...Життя ... протікає в отупінні; їх мрії й прагнення цілком спрямовані на вульгарний інтерес особистого добробуту – тобто на боротьбу з різними негодами; тому їх долає нестерпна нудьга, як тільки ця мета відпадає й вони виявляються наданими самим собі» [9, с.191], – пояснює Шопенгауер життя своїх сучасників.

Варто відзначити, що в сучасному українському суспільстві відбувається вироблення не тільки потреб людини, але через цей процес формується і нова людина, нова індивідуальність. Значна частина людей майже втратила можливість ідентифікувати себе через духовні цінності. Вони не використовують наявний у них час, попри безумовну зайнятість матеріальними турботами, на читання класики, на філософські роздуми. Багато з них поспішає ознайомитись із модною

літературою, вважаючи, що саме це може зробити її бажаною і цікавою у певному колі тих, хто також у тренді сучасних літературних здобутків. Читають не для духу і душі, а для того, щоб було що сказати для ідентифікації через вербальні умозріння. Не важливо, що з тих, хто прочитав, зрозуміли та зробили для себе необхідні висновки для самовдосконалення, одиниці. Головне – бути модним, стильним, сприйнятним на тусовках, бути схожою на VIP-персон.

Людина ідентифікує себе через певний брендовий одяг, марку косметики, якою користується, марку автомобіля та місце постійного відпочинку сім'ї під час відпустки. Такі речі наповнюють людину змістом, дають їй самій зрозуміти, хто вона. Бодріяр описує процес «персоналізації» як можливість ототожнення себе з іншими, подібними собі завдяки системі знаків. Ці знаки є речі, які людина купує не тому, що вони потрібні їй у побуті, а для персональної ідентифікації. Для когось це «Мерседес 300», для когось – новий шампунь для волосся. Ці люди належать до різних соціальних категорій, але формула за якою вони потрапляють до цих категорій однакова: купи і ти існуєш.

Явище кітч та популярність гаджетів – ознака суспільства споживання. Бодріяр порівнює їх з кліше у спілкуванні. Вони просто існують, хоча є порожнечою, небуттям смислу. Сучасна вітчизняна молодь у своїй більшості є продуктом нової ери, ери «користувачів» та «споживачів». Вони не уявляють собі життя без певних гаджетів – пристроїв зв'язку через телефонні та Інтернет-мережі. Саме для них кожного року випускають все нові варіації цих багаточисельних пристроїв. Якщо ти не маєш сенсорного телефону, ти – гірший, ти не наш. І молодій людині, підлітку немає чого доводити іншим, крім того, що він не є володарем продукту високих технологій: ані честь, ані совість, ані високий рівень знань не мають належної цінності. Тоді навіть працювати над іншим, навіть напружувати волю та інтелект, якщо вони нічого не варті?

«Ця «надрозумна» формула (персоналізувати самого себе в особистість) виявляє кінець слова «історія». Те, про що говорить вся ця риторика, яка б'ється у неможливості висловити саме те, що мається на увазі, це саме те, що нікого немає. Особистість в якості абсолютної цінності з її незнищуваними рисами та специфічним значенням... ця особистість відсутня, вона мертва, її вимели з нашого функціонального всесвіту. І саме ця відсутня особистість, саме ця загублена інстанція прагне до персоналізації. Саме ця втрачена істота прагне знову конституюватися in abstracto за допомогою знаків, помноженого набору відмінностей, ... які були зібрані для того, щоб відродити синтезовану індивідуальність, а загалом, щоб зруйнувати її в тотальній анонімності...» [4, с. 118-119].

Особистість спочатку втратила себе, забула про цінності, якими колись пишалась, а потім, наче схаменулась після сну і почала шукати себе. Шукати було нічого, крім речей, яких бажала втрачена особистість. Тому замість особи виникла людина-річ. Особа, що бажає і просто не може жити без бажань, постійного їх продукування, постійного задоволення і продукування інших бажань. Перманентний процес не має цілі, крім самого себе як процесу. Поки щось бажать – життя існує. Але держава розбудовувалась не лише на засадах вироблення-споживання. В різні епохи людина мала ще якісь цінності, крім матеріальних. На даному етапі вони майже зникли. Процес коливаний самоорганізації затухає, – заспокоюючи та обурюючи сам себе, він не має жодних інших джерел енергії для свого життя.

Бодріяр констатує створення нового світу – світу псевдоісторії, псевдобуття, псевдокультури. «Вся ідеологія споживання хоче змусити нас вірити, що ми увійшли в нову еру й що вирішальна гуманна "Революція" відокремлює героїчну й жорстоку Еру Виробництва від ейфоричної Епохи Споживання, де, нарешті, дістали права Людина та її бажання. Нічого цього немає, Виробництво й Споживання становлять той самий великий логічний процес розширеного відтворення продуктивних сил і їхнього контролю. Цей імператив, що впливає із системи, переходить у ментальність, етику й повсякденну ідеологію... створюючи видимість звільнення потреб, розквіту індивіда, насолоди, достатку» [4, с. 112]. Автор говорить, що, фактично, одна система цінностей була замінена на іншу. А те, що могло стати новою ціллю, звільнилося від свого реального змісту і стало ланкою у відтворенні системи.

Навіть бажання пізнання перестає бути реальним, перетворюється на певний знак, що доповнює можливість людини персоналізуватися, вписатися в систему «суспільства споживання». Адже тепер, в сучасному світі, так необхідно знати все, що допоможе сформулювати нові бажання. Бодріяр називає цей феномен «універсальною допитливістю» [4, с. 112]. Не можна сказати, що людина нічим не цікавиться. В Україні існує доволі велика кількість молоді, яка з цікавістю всотує в себе нову інформацію. Комп'ютерні технології для сучасного школяра є справою більш ніж буденною. Старше покоління дивується, як швидко учень молодших класів опановує сучасний

високотехнологічний пристрій. Але це є життєвою необхідністю. Якщо ти не володієш інформацією, світ не приймає тебе. Зовсім не важливо, який зміст цієї інформації. Навіть краще, якщо в ній буде мінімальна кількість інформації, яка б примушувала замислюватись. Замислюватись ніколи і немає сенсу. Сенс – сформувані такі самі бажання, як у твоїх однолітків. Тоді соціалізація забезпечена. У Бодріяра використано термін «fun-morality» який він пояснює як категоричний імператив сучасності «наказ розважатися, використовувати до самого дна всі можливості примусити схвилювати себе, насолоджуватись та доставляти насолоду» [4, с. 110]

На думку Ж.Бодріяра, роль суб'єкта-деміурга вже закінчилася. Людина постає як певний симулякр, що більшою мірою існує як адресат комп'ютерних мереж. Пересічний громадянин України все частіше намагається перебувати у віртуальному світі, де найлегше і найшвидше формувати і задовольняти свої безкінечні бажання. Держава не задовольняє, є коротший і кращий шлях до задоволення, чому б і не скористатися? Невелика кількість культурних закладів, спортивних секцій, або просто майданчиків, відсутність елементарних місць відпочинку в містах та повна занедбаність таких культурних осередків у селах – результат і причина існування української молоді у віртуальному світі.

Логіка суспільства споживання – маніпуляція знаками. Знаками, що є порожнечою і не несуть із собою дійсного, реального світу людського буття. Людина продовжує втрачати визначене Максом Шелером «місце у космосі», коли вона є єдиною істотою, спроможною піднятися над собою, перевершити саму себе і світ. «Щоб бути особистістю, ми можемо лише зібрати самих себе в буття нашої особистості, сконцентруватися до неї, але не об'єктивувати її. Інші особистості, як особистості, не можуть бути предметами» [10]. На відміну від шелерівської людини, людина Бодріяра – упредметнюється через речі, яких вона бажає. Вона є тими самими речами і більше не спроможна «сублімувати енергію своїх потягів у духовну діяльність».

Безперечно, українське суспільство може пишатися багатьма видатними діячами сучасності, які є творчими та високодуховними особистостями. Серед простих людей також існує багато тих, хто ще не повністю всотав принципи світу «споживання». Але все ж таки більшість, на жаль, дуже близька до того, що описано у творах Ж. Бодріяра.

Єдиним можливим способом надати сенсу та змістовності суспільству споживання для Бодріяра є – Зло, терор, здатний зруйнувати мовчання більшості. Зло є хаотизація суспільства, яке не може сформувані свій власний креативний хаос. Тоді на допомогу системі мають прийти зовнішні впливи. Якщо обирати між двома формами хаосу – хаосу зла і хаосу креативної зміни – безперечно бажаніше останнє. В такому випадку необхідно внести хаос іншим, менш хворобливим шляхом. Бодріяр у роботі «Прозорість зла» пише: «Ми пройшли всіма шляхами виробництва й прихованого надвиробництва предметів, символів, послань, ідеологій, насолод. Сьогодні гра закінчена – усе звільнено. І всі ми задаємо собі головне питання: що робити тепер, після оргії?» [5, с. 7-8]. Якщо вже використати термінологію філософа, можна відповісти – після оргії настав час братися читати книги Бодріяра й намагатися їх розуміти. Тоді не знадобляться терористичні акти, вандалізм, наркотики й психічні захворювання.

Як і примітивні народи, люди сучасного глобалізованого суспільства вірять у всемогутність знаків. Багатство й достаток – це нагромадження знаків щастя. Якщо вдасться розвінчати цю систему цінностей-симулякрів, зміни в суспільстві можливі й ці зміни можуть вирішити більшу частину проблем глобального суспільства.

Перспективи подальших наукових досліджень: подальше вивчення феноменів «бажання» та «споживання», їх впливу на розвиток суспільства в історичному дискурсі; вивчення можливостей самоорганізації системи, що належить до «суспільства споживання»; виявлення можливих шляхів формування креативного хаосу системи «суспільства споживання»; подальше вивчення феномена «універсальної допитливості».

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Дьяков А. В. Жан Бодрийяр: Стратегии «радикального мышления» / [Под ред. А. С. Колесникова] — СПб.: Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2008. — 357 с.
2. Бодрийяр Жан. Символічний обмін і смерть / Леонід Кононович [пер.з фр.]. — Л.: Кальварія, 2004. — 374 с.
3. Бодрийяр Жан. Симулякри і симуляція / Володимир Ховхун [пер.з фр.]. — К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2004. — 230 с.

4. Бодриар Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры. / Жан Бодриар / Пер. с фр., послесловие и примечания Е.А. Самарской. – М.: Республика; Культурная революция 2006. – 269с.
5. Бодриар Ж. Прозрачность зла. / [Перевод Л.Любарской, Е.Марковской]. – М.: Добросвет, 2000.
6. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / З. Бауман; [пер. с англ. М. Л. Коробочкина] — М.: Издательство «Весь Мир», 2004. – 188 с.
7. Кожев А. Идея смерти в философии Гегеля / А. Кожев [Пер. с фр. и посл. – И. Фомин] /. М.: Издательство «Логос»; 1998.– 208 с. (<http://anthropology.rinet.ru/old/library/kojev4.htm>)
8. Евсеев М. А. Право как открытая самоорганизующаяся система / Евсеев М. А. // Философия и общество. – 2006. – №4. – С. 1423-151.
9. Шопенгауэр А. Под завесой истины: Сб. произведений./ Артур Шопенгауэр. – Симферополь: «Ренеме», 1998. – 496с.
10. Шелер М. Положение человека в космосе // Избранные произведения / Макс Шелер; / [Пер. с нем. А.В. Денежкина, А.Н. Малинкина, А.Ф. Филиппова; под. ред. А.В. Денежкина]. – М.: Гносис, 1994. – С. 131-193.

SUMMARY

The article is devoted to studying the features of the modern Ukrainian society, period of globalization. For methodological basis Jean Baudrillard's works are taken on the basis of which the sociological and anthropological discourse of some aspects of the Ukrainian society is shown.

Д. П. СЕПЕТИЙ

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ В ФІЛОСОФІЇ Ф. ФОН ГАЕСКА ТА Р. НОЗІКА

Поняття соціальної справедливості – одне з тих, які перебували у центрі політичної боротьби і соціально-філософських дискусій Нового часу. Особливо це було характерно для ХІХ та ХХ ст., коли капіталізм та ліберальна демократія зазнали дуже потужної атаки – не лише ідеологічної, але й фізичної, яка загрожувала їх знищенням – з боку комуністичної (насамперед, марксистської) теорії та комуністичного руху. Ця атака здійснювалася саме під гаслом соціальної справедливості: як викриття несправедливостей капіталізму і обіцянка справедливого комуністичного суспільства. Наприкінці ХХ ст., як наслідок практичної самодискредитації й поразки комуністичної радянської системи й усвідомлення великих і не виправних вад комуністичної теорії, дискусія щодо змісту й актуальності поняття соціальної справедливості втратила запал. Проте вона залишається однією з головних тем в сучасній політичній філософії, – вже не як питання вибору між комуністичною й ліберально-демократичною системами, а як питання про можливі альтернативи всередині ліберальної демократії, критерії оцінки різних "внутрішньосистемних" соціальних проєктів. Чи є поняття соціальної справедливості доречним для оцінки таких альтернатив, і як правильно розуміти його зміст?

Сучасні дискусії з цих питань ведуться, в основному, навколо ідей і концепцій, які були сформульовані в кількох фундаментальних працях, що вийшли друком у 1970-х рр.: "Теорія справедливості" (1971) Джона Ролза, "Анархія, держава та утопія" (1974 р.) Роберта Нозіка, "Право, законодавство та свобода" (1973 р.) та "Нові студії з філософії, політики, економіки та історії ідей" (1978 р.) Фрідріха фон Гаєска, "Серйозний погляд на права" (1977) Роналда Дворкіна. Найбільш широко обговорюваною в західній академічній філософії і краще відомою українській філософській думці є концепція Дж. Ролза. Ідеї й концепції інших праць меншою мірою досліджені й засвоєні, а праця Р. Нозіка ще не видавалася ані українською, ані російською мовами. Всебічне обговорення ідей, концепцій, аргументів кожного із зазначених авторів сприятиме глибшому соціально-філософському осмисленню проблеми соціальної справедливості. В цій статті обговорюються концепції Ф. фон Гаєска та Р. Нозіка.

Мета цієї статті – розкрити погляди на проблему соціальної справедливості Ф. фон Гаєска та Р. Нозіка та здійснити їх критичний аналіз.

Погляди Ф. фон Гаєска на проблему соціальної справедливості можна резюмувати цитатою з його праці "Нові студії з філософії, політики, економіки та історії ідей":

"Термін "соціальна справедливість" досі вживається як синонім дистрибутивної справедливості. Цей вираз показує незастосовність цієї ідеї до ринкової економіки, адже не може бути ніякої дистрибутивної справедливості там, де ніхто не розподіляє. Справедливість має смисл